

Harbi Hotan ile Söyleşi

Hikmet Gökmen

Doç. Dr. D.E.Ü. Mimarlık Fakültesi, Öğretim Görevlisi

Çok kısa olarak özgeçmişinizi, yaptığınız işleri ve eserlerinizi anlatır mısınız?

Mimar Sinan Üniversitesi'nden (eski adı Güzel Sanatlar Akademisi) 1943 yılında Yüksek Mimar olarak mezun oldum. Yedek Subaylığımyı Erzurum'da yaptım. İki yıllık askerlik süresi içinde doğu illerimizin güç iklim koşullarını ve mimarisini tanımak, incelemek olanağını buldum. Bulgularımı Arkitekt Dergisi'nde yayınladım. Yine bu süre içinde, mimari yarışmalara katılarak Ankara Sinema ve Apartman Bloklar yarışmasının 2.ligini, Trabzon Sergi Sarayı proje yarışmasının 1. ligini kazandım.

1946 yılında, İzmir Belediyesi'nde proje bürosu şefi, daha sonra şehir planlama müdürü olarak atandım. Bu süre içinde 3.5 sene İsviçreli şehirçi Albert Boudmer ile çalıştım.

1961 yılında İzmir Belediyesi'nden ayrılarak serbest mimarlık yaptım. Bu süre içinde bir çok konut yapılarından başka, birinciliğini kazandığım İzmir Ticaret Odası Tüccar Kulübü ve Otelini uyguladım. 1963 yılında Spor Bakanlığı'na bağlı Spor tesisleri arasında İzmir'de 5 bin kişilik İzmir Atatürk Spor salonunu, Olimpiyat açık ve kapalı yüzme havuzlarını, Halkapınar Spor Sitesi içinde 70 bin seyircili Atatürk futbol ve atletizm statlarının projelerini yaptım ve uyguladım. 1964 yılında, Buca M.M.Y. Okulu'nda mimari proje, perspektif ve gölge, şekil renk ve kompozisyon derslerini verdim. Ege Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nde mimari proje perspektif, Ziraat Fakültesi'nde peyzaj mimarisi, Tekstil Fakültesi'nde temel eğitim, 9 Eylül Üniversitesi'nde 1996 yılına kadar mimari proje hocalığı yaptım.

1980 yılında, Mimari Perspektif ve Gölge konulu kitabımı yayınladım. (Bu kitabın 3. baskısı yapılmıştır.) Yine bu yıllarda Kuzey Afrika ülkelerine gittim. Bu yörelerin geleneksel mimarisini inceledim. Kaldığım 6 yıl içinde piramitleri büyüteç altına alarak inceledim ve Eski Mısırlıların gizemli yapıtlarında uyguladıkları sistemleri saptayan bir çalışma hazırladım. 1986'da yurda döndüm. 1996'ya kadar 9 Eylül Üniversitesi'nde mimari proje hocalığı yaptım.

Sizce, uzun yılların deneyimine göre mimarlık nedir ya da siz mimarlığın hangi yönüne ağırlık vererek çalıştınız?

Bu soru beni 57 yıl geriye götürdü. 1943'de, Akademiden mezun olduğum zaman, kendi kendime sormuştum. Mimari hakkında hiç bilgisi olmayan bir kimseye mimariyi nasıl açıklarım?

Bir çırpıda, mimari bir sanattır, bir proporsiyon sanatıdır, bir başka deyişle mekan sanatıdır diyerek mimariyi her yönü ile anlatmış olamayız. Bana göre, mimari, bir çok koşulların dengeli ve ahenkli olarak bütünleşmesidir. Örneğin: Fonksiyonu sağlanmamış bir yapıda proporsiyon mimari bir değer taşımaz. Ve yapı, işe yaramayan güzel bir görüntüden ibaret kalır. Bu da gösteriyor ki mimari, yalnız proporsiyondan ibaret değildir. Yapının uzun süre var olması için mukavemete, konstrüksiyona ihtiyacı vardır. Böylece yapının doğa kuvvetlerin karşı koyması için proporsiyonla birleşip biçimlerini proporsiyondan alırsa, konstrüksiyon mimari ile bütünleşir. Diğer bir deyişle konstrüksiyon doğal bir bağ ile proporsiyona bağlanmıştır. Yapıların ahenkli tertibini proporsiyon sağlar. Bir bakıma proporsiyon mimarinin bütünlüğü içinde ölçülülüğü, güzelliği verir. Bu da gösteriyor ki proporsiyon mimarinin en başta gelen güzellik koşuludur.

Bruno Taut, "Mimarın mimar yapan ilk şey proporsiyondur" der. Başarılı bir mimari için proporsiyonla birlikte tekniğin de göz önünde tutulması gerekir. Tekniksiz bir proporsiyon, güzel olabilir, ancak proporsiyonsuz bir teknik mimari olamaz. Diğer bir deyişle, teknikten proporsiyona giden yol yoktur. Buraya kadar mimariyi açıklamaya çalıştım. Ancak, mimar, mimarinin koşullarını, uygulayarak mimarlık yapmalıdır. Ben, yaşantımda yukarıda sıralanan koşullar yapılarımda hep uygulamaya çalıştım. Ancak, fonksiyona öncelik vererek. Fonksiyonu mükemmel bir planda zaten unsurlar arasında proporsiyon var demektir. Başarılı bir plandan dengeli ve oranlı kitleler, cepheler çıkar. Çıkmasa bile, fonksiyonel bir plan, yalnız cephesi güzel bir yapıya kuşkusuz tercih edilir. Ben bu değerlendirmeyi daima göz önünde tutmaya çalıştım. Ayrıca, başarılı mimari bir kompozisyonda, estetik ölçülerin varlığına inandığım için, o yapıta gizlenmiş bu değerlerin bana yeni ufuklar açtığına eminim. Eski Mısır Piramitlerinde, Selçuk mimarisinde, Osmanlı mimarisinde bunların varlığını gördüm. Mükemmel bir yapı için yukarıda sıralanan koşullardan başka, güzelliği ayrıca manalandıran başka bir unsurun katılması gerekir.

"Espri". Diğer bir deyişle, ilgi çekicilik. Ancak, bu unsurun mantıklı kullanılması, ilgili olduğu konuyu zayıflatmaması gerekir. Örneğin: Klasik Yunan mimarisinde Erektion Templindeki Karyatid'ler, Roma Zafer Anıtı'nın çatı üstündeki atlı arabalar, ince uzun bir sütunun tepesine konan insan

Harbi Hotan

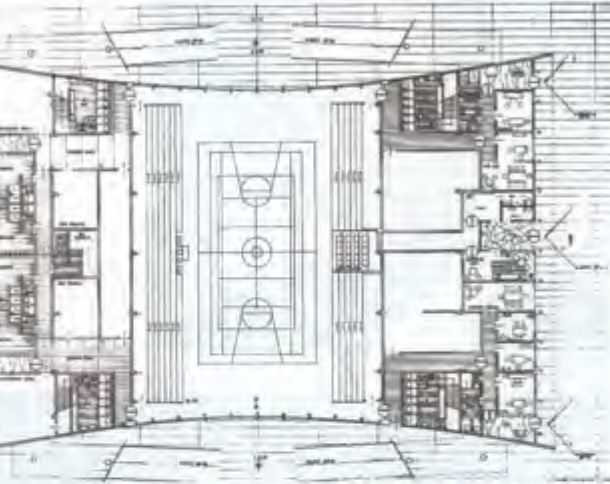
Izmir Tüccar Kulübü ve Oteli

Izmir Tüccar Kulübü ve Oteli

Izmir Atatürk Kapalı Spor Salonu

Izmir Atatürk Kapalı Spor Salonu planı

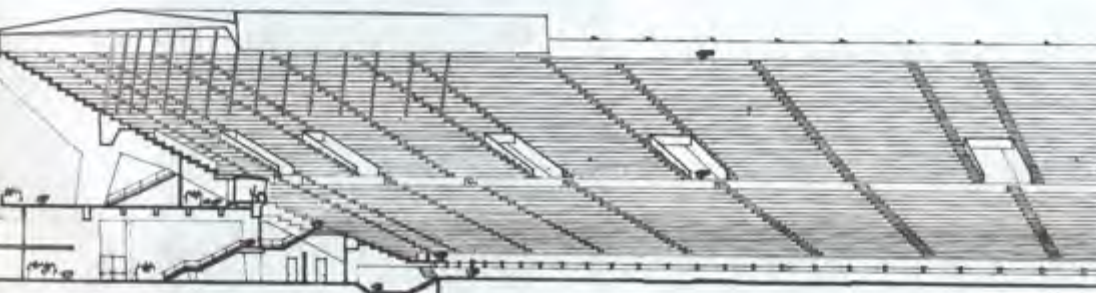
heykeli. Bütün bunlar mantıksız espri anlayışına örnektir, diyebiliriz.

Mimaride rasyonel olmanın ölçüleri nelerdir?

Mimaride rasyonel olmanın ölçüleri, yukarıda saydığım mimariyi tanımlayan koşulları uygulamaktan geçer. Mimarlık eğitimi-ne başladığım 1938 yılından önce Neoklasik üslup yerine, o yıllarda yurdumuzda eğitim ve devlet kuruluşlarında görev yapan bazı değerli mimarlar, rasyonel mimariyi uygulamaya başlamışlardır. Ankara'da Bruno Taut'un Dil Tarih Fakültesi, yanında Egli'nin Kız Enstitüsü, Holz Meister'in Büyük Millet Meclisi, Bakanlıklar ve Merkez Bankası binaları rasyonel mimarinin öncüleri sayılabilir. Benim, Eşref Paşa Evlendirme dairesi, İzmir Tüccar Kulübü ve Oteli bu anlayış içinde tertiplenmiştir.

Izmir Atatürk Stadi

Izmir Atatürk Stadi kesiti

Yapı yatırımına karar veren kimse ile mimar ilişkisi nasıl olmalıdır?

İdeal bir ilişkiyi şöyle düşünürüm. Mal sahibinin inşaatın devamı sırasında fikir değiştirerek müdahale etmesini önlemek için kamu müesseselerince yapılan prosedürün takip edilmesi uygun olur.

Böylece işi veren ne istediğini, müteahhit firma veya mimar ne yapacağını bilir.

Siz yapılarınızda işlevin dışında bir şey anlatmak istediniz mi? Bina yaparken belirli bir üslup geliştirdiniz ya da örnek aldınız mı? Etkisi altında kalıp yapmak istediğiniz örnekler oldu mu? Bunlardan bir iki örnek verebilir misiniz?

Yapılarımda, hiçbir yapıyı, çok beğenme rağmen taklit etmeyi düşünmedim. Ancak, o dönemin mimari anlayışına, değişen ve gelişen teknolojinin el verdiği oranda mantıklı verilere dayanan bir uygulamayı yeğledim. Bir örnek vereyim. Yıl 1948, Belediye Eşref Paşa'da küçük bir evlendirme dairesi yaptırmak istedi. Tahsis edilen arsa küçük bir yapıya olanak veriyordu. Binayı o günkü mimari akıma uygun, fonksiyon bakımından kısıtlı fakat iklim şartlarına elverişli, kemer ve kubbe gibi mimari unsurlardan uzak rasyonel bir görüşle yaptım.

İkinci bir örnek: İzmir Tüccar Kulübü ve Oteli: Bu yapıda da günün mimari akımına uygun, plan ve cephelerde mantıklı ölçülere titizlikle uyuldu. Yapıda eski bina cephesi petekle kaplanarak bir bakıma binaya espri katılmış ve ayrıca oryantasyon gereği güneş kontrol altına alınmıştır.

Meslek hayatımda hiçbir binayı örnek almadım ve almayı da düşünmedim.

Günümüzde, en çok iki katlı eski hanlar yerine oteller yapılıyor. Artık eski ölçüleri kullanmak olanaksız. Ancak, geleneksel mimari karaktere uyum istenirse, bazı küçük mekan ve motifleri kullanarak binanın Türkiye'de olduğunu hatırlatmak gerekir. Örneğin: İstanbul, Hilton Oteli'ndeki çay salonu, Kameriyeler, Ruf, lobide Çintamani gibi motifler mahalli karakteri simgeleyen mekan ve bezemelerdir. Günün teknolojisi ve yaşam koşullarına bağlı uygun bir mimariyi geleneksel yerli motiflerle elde etmek mümkündür. Fanteziden uzak bir mimari için öncelikle Osmanlı mimarisi hakkında temel bilgi gerekir.

Ege bölgesinin doğal verileri (özellikleri) nedeni ile ülkemizin ve dünyanın başka yerlerinden mimarlık alanındaki farklılaşmasını nasıl değerlendirirsiniz?

Ege bölgesinin doğal verileri içinde en önemlisi, coğrafi konumu ve ılımlı iklimidir. Yazları sıcak, kışları ılık, günler çoğunlukla açık ve güneşli geçer. Yazın batıdan esen

Izmir Atatürk Stadi planı

serin, kışın soğuk poyraz rüzgarı bu yöreye egemendir. Bu verilerin sonucu, mesken mimarisinde sofa, veranda gibi piyesler binanın güneyinde yer alır ve oturma ünitelerinin güneşten korunması için geniş saçaklı çatı ile örtülür. Dış sofalı adını verdiğimiz bu tertip Ege bölgesi mesken mimarisinin özelliğidir, böylece bahçe ev ile bütünleşir. Ev hanımı gününü zemin katta, etrafı açık bahçeye bakan, çoğunlukla ağaçla gölgelenmiş bir mekanda serinlik içinde geçirir. Bu Ege bölgesinin doğal verilerinden biridir.

Akdeniz'in güney sahillerinde ise aynı iklim koşulları olsa bile serin rüzgar kuzeyden estiğinden plan tertibi değişiktir. Ege'de bahçe, evin güneyindedir. Odaların güneye bakmasına karşın, Akdeniz'in güney sahillerinde bahçelerin binanın kuzeyinde, gölgede, odaların da kuzeye bakması yeğlenir. Saymakla bitmeyen bu gibi veriler mimariye etki yapar.

Proje yarışması, konkur deneyimleriniz var mı? Bunları bize aktarır mısınız?

Akademiden mezun olduğum 1943'lü yıllarda, özellikle devlet bina projeleri çoğunlukla müsabakaya çıkarılırdı. Bu nedenle pek çok konkur yapıldı, fırsat buldukça bu müsabakalara katıldım. Şimdiye kadar 4 birincilik, 4 ikincilik, 5 üçüncülük ve 4 mansiyon olmak üzere toplam 17 müsabakada çeşitli derecedeler aldım.

Okul yıllarınızın meslek yaşamınıza ne gibi katkıları oldu? Öğrencilik yıllarınıza yönelik söylemek istedikleriniz var mı?

Bilindiği gibi, öğrencilik yılları öğrenmekle geçer. Okul, öğrenciyi meslekte kullanılacak metodları öğretir. Diğer bir deyişle öğrenci, doğru düşünmeyi öğrenir. Benim durumum biraz değişti. Resim ve mimari perspektif çizimim iyi olduğu için, dersler dışında bir çok mimara yardımcı olurdum. Böylece perspektifini çizdiğim konular hakkında bilgim artardı. Bazen, benim de estetik bakımdan katkım olurdu. Bu durum bana daha etraflı düşünmeyi sağlardı. Böylece cesaretim artar, düşünme ufku genişlerdi.

Bunun faydasını statikte de gördüm. 2. sınıf sömestr tatilinde, İzmir Belediyesi'nde 14 metre açıklıklı garaj çatısının hesap ve projelerini yapmıştım.

Unutamadığınız mesleki anılardan bir kaçını anlatabilir misiniz?

Uzun meslek hayatımın pek çok anıları var. Bunlardan birisi: 1950 yıllarında, Konak Meydanı otobüslerin semtlere dağılım merkezi idi. O zamanki Umumi Mağazaların güney cephesi meydanı sınırlıyordu. Batı cephesinde de körfez vapur iskelesi yer alıyordu. Eshot Genel Müdürlüğü beni burada bekleyenler için etrafı açık, sundurma şeklinde otobüs durağı yapmakla görevlendirmişti. Resimde de görüleceği gibi en ince noktasına kadar hesaplarını titizlikle yaptığım bu sundurmayı uyguladığım sırada, bir mühendis meslektaş, Valiye giderek, en küçük bir rüzgarda bu sundurmanın yıkılacağı vs. vs. söylemiş. Bu şikayet bana inşaat bitiminde aktarıldı. Yaklaşık 20-30 gün sonra tesadüfen İzmir'de kuvvetli bir fırtına oldu. Merakla meydana gittim. Sundurmanın sapsasağlam yerinde durduğunu gördüm. Bu mühendis arkadaşla tanışamadım. Bugün bu satırları okursa herhalde kulakları çınlar.

Konak Otobüs Durağı 1956

Dergiye (Ege Mimarlık) yönelik eleştirileriniz nelerdir?

Ege Mimarlık dergisinin gün geçtikçe geliştiğini görmek bana kıvanç veriyor. Bir derginin ne kadar zor koşullarla yayınlandığını bildiğim için bu gelişmeyi takdirle karşılıyorum, başarının devamını yürekten diliyorum.

Bu kadar deneyimli biri olarak, genç meslektaşlarınıza neler söylemek istersiniz?

Genç meslektaşlarının en geniş anlamda kendilerini daima yenilemelerini önemle öneririm. Bunu literatürleri izleyerek, gelişen teknolojiyi ve mimari akımları inceleyerek elde edebilirler. Bir fikri ikinci bir projede tekrarlamamalarını tavsiye ederim.

Türkiye'deki bugünkü mimarlık ortamını nasıl buluyorsunuz? Kısaca değerlendirebilir misiniz?

Bugünkü teknoloji ve mimari akıma uygun tertiplenmiş başarılı binalar görmekteyiz. Ancak, aynı duyarlılığı detayların tertibinde görmek olası değil.

Garaj çatısı inşaatında

Halkapınar Atletizm Stadi